

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՆ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՆՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ
25-ԱՄՅԱԿԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՀՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ 25-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2017

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67
Ե 813

*Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը*

Գլխավոր խմբագիր՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան**

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան**

Խմբագրակազմ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան**

Ե 813 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ. Ս. Ղազինյան. –Եր., ԵՊՀ, 2017, 534 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2016 թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ Սահմանադրությունն ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67

ISBN 978-5-8084-2208-7

© ԵՊՀ հրատ., 2017
© Հեղ. խումբ, 2017

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՍՆԱՎՈՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ. ՎՏԱՆԳՎԱԾ
ԱՊԱՀՈՎՈՒԹՅՈՒՆ, ԹԵ՞ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ԼՈՒԾՈՒՄ

Հեղինե Հախվերդյան

*ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության
ամբիոնի ասիստենտ, իրավ. գիտ. թեկնածու*

Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրությունը՝ որպես շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում հանրային շահերի պաշտպանության երաշխիք:

Ժամանակակից էկոլոգիական իրավունքի գիտության մեջ էկոլոգիական ապահովագրությունը միանշանակորեն ընկալվում է որպես յուրաքանչյուրի՝ առողջ և բարենպաստ շրջակա միջավայրում ապրելու իրավունքի, ինչպես նաև շրջակա միջավայրի պահպանության արդյունավետ տնտեսական գործիք: Այն հնարավորություն է տալիս շրջակա միջավայրի համար վտանգավոր գործունեություն իրականացնող սուբյեկտներին ապահովագրելու համապատասխան գործունեությամբ պայմանավորված էկոլոգիական ռիսկերը՝ չվտանգելով իրենց ֆինանսական կայունությունը ապագայում բացասական հետևանքներ առաջանալու դեպքում:

Էկոլոգիական ապահովագրության ինստիտուտի օրենսդրական ամրագրումը տարբեր երկրներում կատարվել է տարբեր մոդելներով. որոշ պետություններ ընտրել են կամավոր էկոլոգիական ապահովագրության ուղին, մյուսները՝ նպատակահարմար են գտել պարտադիր եղանակի կիրառությունը, իսկ երրորդները՝ դրանք կիրառում են զուգահեռաբար՝ առանձնապես վտանգավոր գործունեության որոշակի տեսակների դեպքում սահմանելով պարտադիր ապահովագրության պահանջ: Վերոգրյալ մոդելների կիրառությունն առավելապես պայմանավորված է պետությունների տնտեսական զարգացման մակարդակով, քաղաքական և տնտեսական օրակարգի

գերակայություններով և ինչու ոչ՝ նաև հանրային գիտակցությամբ և ձևավորված սոցիալական պահանջներով:

Էկոլոգիական ապահովագրության ինստիտուտի կիրառությունը եվրոպական շատ պետություններում շուրջ կեսդարյա պատմություն ունի և վաղուց արդեն ապացուցել է իր կենսունակությունը: Ինչ վերաբերում է նախկին ԽՍՀՄ անդամ պետություններին, ապա դրանցից քչերն են (ՌԴ, Ղազախստան, Բելառուս) ներդրել նման համակարգ, իսկ արդյունավետությունը խիստ խնդրահարույց է: Այս առնչությամբ Ա. Գ. Նեցվետանան և Ս. Ս. Ժիլկինան իրավացիորեն նշում են, որ նախկին ԽՍՀՄ պետություններում էկոլոգիական ապահովագրության զարգացմանը խոչընդոտում են տնտեսական զարգացման ցածր մակարդակը, ինչպես նաև առավել վտանգի աղբյուր հանդիսացող արտադրական օբյեկտներ շահագործող սուբյեկտների անբավարար ֆինանսական միջոցները: Նշված հեղինակների համոզմամբ՝ պոտենցիալ ապահովադիրների ցածր վճարունակության պայմաններում շատ թե քիչ կայուն կարող է զարգանալ միայն **պարտադիր** էկոլոգիական ապահովագրությունը, քանի որ կամավոր ապահովագրության դեպքում ապահովագրական վճարների համար պարզապես միջոցներ չեն գտնվի¹: Բացի այդ, սուղ ֆինանսական միջոցներ ունեցող ընկերությունների հիմնական միջոցներն առավել մաշված են, տեխնոլոգիական գործընթացներն էկոլոգիական տեսանկյունից անվտանգ չեն, հետևաբար՝ բարձր է ապահովագրական դեպքերի ռիսկը, ինչը հանգեցնում է նման ընկերությունների համար ապահովագրական ծառայության ավելի բարձր արժեքի: Ստացվում է մի իրավիճակ, երբ էկոլոգիական ռիսկերի ապահովագրության ավելի լուրջ կարիք ունեցող ընկերությունները չեն օգտվում ապահովագրական ծառայություններից: Նշվածին պետք է հավելել նաև տնտեսության մենաշնորհացվածության բարձր մակարդակը, ինչը լրջորեն խոչընդոտում է ապահովագրությո-

¹ Sté u **Нецветаев А. Г., Жилкина М. С.** Экологическое страхование – надежный инструмент экономико-правового механизма охраны окружающей среды // Юридический мир, 1999, № 9, էջեր 14-15:

յան կամավոր ձևի զարգացմանը:

Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության ինստիտուտի ներդրման անհրաժեշտությունը, առաջին հերթին, հիմնավորվում է **հանրային շահի** երաշխավորման անհրաժեշտությամբ: Չէ՞ որ արդյունաբերական խոշոր վթարների կամ վտանգավոր գործունեությամբ պայմանավորված շրջակա միջավայրի աստիճանական աղտոտման հետևանքները կարող են ընդգրկել զգալի տարածքներ, վատթարացնել շրջակա միջավայրի և դրա բաղադրիչների որակը, և ի վերջո առաջացնել բնակչության զանգվածային հիվանդացություն կամ այլ ծանր հետևանքներ: Իսկ նման կարևորություն ունեցող հանրային շահերի երաշխավորումը մեր երկրի պայմաններում տնտեսվարողների հայեցողությանը թողնելը համենայն դեպս այս պահին լավատեսություն չի ներշնչում: Նշվածի համատեքստում գտնում ենք, որ գործունեության առավել ռիսկային տեսակների դեպքում էկոլոգիական ապահովագրության պարտադիր տեսակի կիրառությունը հանրային շահերի երաշխավորման տեսանկյունից արդարացված է:

Քննարկվող ոլորտում հանրային շահերի երաշխավորմանն են ծառայում պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության դեպքում արտահայտված հետևյալ հատկանիշները: **Նախ**, քանի որ գործունեության որոշ տեսակների դեպքում շրջակա միջավայրի աղտոտման ռիսկը բավականին բարձր է, համապատասխանաբար մեծ է նաև վերականգնողական աշխատանքների արժեքը, իսկ պարտադիր ապահովագրության դեպքում երաշխավորվում է որոշակի միջոցների առկայությունը ինչպես անհրաժեշտ աշխատանքների կատարման, այնպես էլ վնասների հատուցման համար: **Երկրորդ**, ապահովագրության դեպքում անվտանգության առավել խիստ պահանջներ են ներկայացվում, ինչի արդյունքում ուժեղանում է վերահսկողությունը գործունեության առանձին վտանգավոր տեսակների նկատմամբ: Եվ, **վերջապես**, ապահովագրությունն անուղղակիորեն նպաստում է նաև գործունեության որոշակի տեսակների

նկատմամբ վստահության մթնոլորտի ամրապնդմանը¹: Զարգացող երկրների պարագայում, ինչպիսին նաև Հայաստանն է, նշված հատկանիշներին պետք է ավելացնել նաև պետական բյուջեի սահմանափակ միջոցները, որոնք, որպես կանոն, չեն բավարարում պատճառված վնասները լիարժեք է ժամանակին հատուցելու համար: Չպետք է մոռանալ նաև խորհրդային ժառանգություն հանդիսացող բազմաթիվ խոշոր արդյունաբերական օբյեկտների մաշված գույքային և տեխնոլոգիական համալիրի մասին, որոնք լրացուցիչ ռիսկեր են շրջակա միջավայրի աղտոտման, մարդկանց կյանքին և առողջությանը, ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց գույքին վնաս պատճառելու տեսանկյունից:

Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության կիրառման վերաբերյալ մեր արտահայտած մտտեցումը հիմնավորվում է նաև Ա. Քոհենի հետևյալ կարծիքով. «պատասխանատվության ապահովագրությունը սոցիալական տեսանկյունից ցանկալի է», քանի որ այն պաշտպանում է կողմերին պատասխանատվություն կրելու ռիսկից առանց «անհարկի» կերպով գործի դնելու պատասխանատվության ինստիտուտի զսպիչ լծակները: Շատ դեպքերում պատասխանատվության ապահովագրության կարգավորումն անհրաժեշտ չէ, քանի որ կողմերն իրենք կարող են ընտրել ապահովագրության ենթակա ռիսկերի այն աստիճանը, որը նպատակահարմար է սոցիալական տեսանկյունից: Այդուհանդերձ, առանձին իրավիճակներում այս մոդելը ենթադրում է պատասխանատվության ապահովագրության այնպիսի իրավական կարգավորում, որը հնարավորություն կտա օպտիմալացնել և ներդաշնակեցնել ապահովագրական շուկայի մասնակիցների՝ ռիսկերի նվազեցմանն ուղղված լծակները»²:

Վերոգրյալը որևէ պարագայում չի նսեմացնում կամավոր էկոլոգիական ապահովագրության դերը և նշանակությունը, սակայն

¹ Տե՛ս **Абалкина И. Л.** Страхование экологических рисков. М.: ИНФРА-М, 1998, էջ 13:

² Տե՛ս **Amanda Cohen Leiter.** Environmental Insurance: Does It Defy the Rules? // The Harvard Environmental Law Review, 2001, N 259, էջ 2:

այն պետք է լինի որպես օժանդակող և լրացնող հնարավորություն¹:

Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության մոդելներ. արտասահմանյան փորձ

Ապահովագրական ընկերությունների սեփականության ձևի հարցը հատկապես ընդգծված է պարտադիր ձևի դեպքում, որն առավելապես առնչվում է հանրային շահերի պաշտպանությանը և որի դեպքում հստակ կանխորոշված է այն սուբյեկտների շրջանակը, որոնք պարտավոր են գնել տվյալ ծառայությունը: Եվ այստեղ ծնվում է գլխավոր հարցը. արդյո՞ք հանրային շահերի արդյունավետ պաշտպանության համատեքստում վճռորոշ է ապահովագրական ընկերության սեփականության ձևը: Այստեղից ծագում են նաև անձանցյալ այլ հարցեր. արդյո՞ք միայն սեփականության ձևը՝ որպես առանձին չափանիշ, բավարար է համակարգի արդյունավետության մասին եզրակացություն կամ կանխատեսում անելու համար, կա՞ն արդյոք գործիքներ, որոնք կարող են նվազեցնել կամ չեզոքացնել այս կամ այն սեփականության ձևով գործող ապահովագրական ընկերություններին վերագրվող թերությունները և որո՞նք են դրանք:

Իրավաբանական և տնտեսագիտական գրականությունում պարտադիր ապահովագրական ծառայությունների (ոչ միայն էկոլոգիական ապահովագրությունը) դեպքում ապահովագրական ընկերությունների սեփականության ձևի նախընտրելիության վերաբերյալ կարծիքները բաժանվում են: Տարբերվում են նաև առանձին պետությունների որդեգրած մոտեցումները, այդ թվում նաև պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության մասով:

Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության համակարգ կիրառող պետություններում գործող մոդելները՝ ըստ համապատասխան ծառայություններ առաջարկող ապահովագրական ընկերությո-

¹ Տե՛ս ՀՀ-ում պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության ներդրման նպատակահարմարության վերաբերյալ տե՛ս **Հայկվերոյան Չ. Ս.**, Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության համակարգ ՀՀ-ում. իրավական կարգավորման որոշ հարցեր // ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի ասպիրանտների և հայցորդների 2013 թ. նստաշրջանի նյութերի ժողովածու, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2014, էջեր 111-123:

յունների սեփականության ձևի, կարելի է դասակարգել հետևյալ խմբերի.

1. *Բացառապես պետական*. նման մոդել գործում է Իսպանիայում, որտեղ էկոլոգիական ռիսկերի ապահովագրությունն իրականացնում է Իսպանական Ապահովագրական Հատուցման Կոնսորցիումը: 2017 թվականից Չինաստանում ևս կգործի այս մոդելը, երբ ուժի մեջ մտնի «Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության մասին» ՉԺՀ օրենքը¹:

2. *Խառը սեփականություն, որտեղ սահմանված է պետական բաժնեմասի՝ որոշումների վրա ազդելու հնարավորություն ընձեռող մեծություն*. այս ճանապարհով շարժվել են Գերմանիան և Նիդեռլանդերի թագավորությունը, որտեղ պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության ծառայություններ առաջարկող ընկերություններում պետական մասնակցությունը նվազագույնը 51% է:

3. *Խառը սեփականություն, որտեղ չկան հատուկ պայմաններ պետական բաժնեմասերի վերաբերյալ*. այս մոտեցումն ընդունված է Ֆրանսիայում, Ճապոնիայում, Բելգիայում, Թայվանում, Նորվեգիայում և մի շարք այլ պետություններում²:

Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության ծառայություններ պետական ապահովագրական ընկերությունների կողմից. առավելություններ

Ապահովագրության պարտադիր ձևերը, այդ թվում՝ էկոլոգիական ապահովագրությունը, պետական ապահովագրական ընկերությունների կողմից իրականացնելու գաղափարի կողմնակից հեղինակները գրեթե միաձայն ընդգծում են դրա հետևյալ առավելությունները.

1. բարձր մակարդակի ապահովագրական երաշխիքներ,
2. ընկերության ներդրումների առաջնահերթությունների որո-

¹ Տե՛ս http://www.aon.com/risk-services/environmental-articles/article_china-make-envins-mandatory.jsp:

² Ավելի մանրամասն տե՛ս **Brown K.B., Snyder D. V.** (eds.), *General Reports of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law*. Springer Science+Business Media B. V. 2012, էջ 94:

շում և համապատասխանաբար միջոցների տեղաբաշխում,

3. նպատակային պահուստների և ֆոնդերի ստեղծում, որոնք հնարավորություն կտան ֆինանսավորել կանխարգելիչ և այլ միջոցառումների իրականացումը՝ ըստ անհրաժեշտության¹:

Վերոգրյալ պայմանները լիովին կիրառելի են նաև պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության պարագայում: Կոսսարենկոյի և այլոց մոտեցման հիմքում դրված է այն գաղափարը, որ պետությունը՝ որպես հանրային շահերի երաշխավոր, առավելագույնս արդյունավետ կարող է իրականացնել պարտադիր ապահովագրություն այս կամ այն ոլորտում: Այդուհանդերձ, հարց է ծագում, թե արդյո՞ք նշված պայմանները հնարավոր չէ ապահովել սեփականության այլ ռեժիմի դեպքում և ինչու²: Այս հարցի բավականաչափ փաստարկված բացասական պատասխանը մեզ չի հաջողվել գտնել նշված հեղինակների աշխատություններում:

Մեր համոզմամբ պարտադիր ապահովագրության արդյունավետությունը սեփականության ձևով սկզբունքորեն պայմանավորելն իրավական շեշատադրումն անհամաչափորեն տեղափոխում է դեպի սեփականության իրավունքի ինստիտուտը՝ ուշադրությունից դուրս թողնելով այն հսկայական հնարավոր գործիքշարը, որը, մեր գնահատմամբ, կարող է ապահովել պետական ապահովագրությանը վերագրվող առավելությունները սեփականության այլ ռեժիմի պայմաններում ևս: Իսկ նշված գործիքաշարը կատարելագործման գրեթե անսահմանափակ հնարավորություններ ունի: Ընդ որում, կարող են մշակվել տարբեր գործիքների հիբրիդներ (համադրություններ) որոշակի խնդիրների արդյունավետ թիրախային լուծման կամ կանխարգելման նպատակով: Նշվածի համատեքստում կարելի է փաստել նաև, որ համապատասխան գործիքաշարի անկատարությունը լուրջ խոչընդոտ է նաև պետական ապահովագրության արդյունավետության համար:

¹ Ավելի մանրամասն տե՛ս **Косаренко Н. Н.** Правовое обеспечение публичных интересов в сфере страхования. Монография. - М.: Волтерс Клувер, 2010, էջեր 133-140:

ՀՀ ապահովագրական օրենսդրությունը և ապահովագրական համակարգը պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության ինստիտուտի ներդրման համատեքստում

ՀՀ գործող օրենսդրությամբ ապահովագրական ընկերություններում պետության մասնակցության հնարավորությունները խիստ սահմանափակ են: «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքի¹ 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Հայաստանի Հանրապետությունը, օտարերկրյա պետությունները, Հայաստանի Հանրապետության կամ օտարերկրյա պետության համայնքներն ընկերության մասնակից կարող են լինել բացառապես օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով»: Նույն հոդվածի 3-րդ մասը նախատեսում է պետության հնարավորությունը հիմնադրելու բացառապես արտահանման ապահովագրությամբ զբաղվող ապահովագրական ընկերություն և (կամ) լինել այդ ընկերության մասնակից: Փաստորեն, ապահովագրության մյուս տեսակներն իրականացվում են միայն ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց մասնակցությամբ ապահովագրական ընկերությունների կողմից:

ՀՀ-ում էկոլոգիական ապահովագրության ոլորտի հարաբերություններն առանձին իրավական ակտի շրջանակներում համակողմանիորեն կարգավորելու և ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության ոլորտի օրենսդրության հետ համակարգային կապ ձևավորելու նպատակով առաջարկվել է «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքում էկոլոգիական ապահովագրությունն առանձնացնել ընդհանուր պատասխանատվության ապահովագրության դասից՝ օրենսդրական ձևակերպումների առումով հետևելով նույն օրենքի 7-րդ հոդվածի 1-ին մասի տրամաբանությանը, որի 10-12-րդ կետերն ընդհանուր պատասխանատվության ապահովագրությունից առանձնացնում են համապատասխանաբար ցամաքային ավտոտրանսպորտային մի-

¹ Ընդունվել է 09.08. 2007, ուժի մեջ է մտել 30.09.2007, ՀՀՊՏ 2007.05.30/27(551) Հոդ. 647:

ջոցների, օդանավերի, ջրային փոխադրամիջոցների օգտագործումից բխող պատասխանատվության ապահովագրությունը:

Բացի այդ, պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության ներդրման դեպքում անհրաժեշտ է ընդունել համապատասխան օրենք հիշյալ հարաբերությունների կարգավորման համար, ինչը բխում է «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքից:

ՀՀ-ում պետական ապահովագրական ընկերությունների կողմից պարտադիր ապահովագրական ծառայությունների մատուցման արդյունավետության շուրջ

Ինչպես արդեն նշվել է նախորդ շարադրանքում, ապահովագրական ընկերությունների սեփականության ռեժիմը, մեր կարծիքով, չի կարող դիտվել որպես պարտադիր ապահովագրության այս կամ այն տեսակի արդյունավետության վճռորոշ նախապայման: Այս համատեքստում հարկ ենք համարում հիշատակել ՀՀ-ում պարտադիր սոցիալական ապահովության համակարգի ներդրման փորձը: Ինչպես հայտնի է, 2014 թվականից ՀՀ-ում ներդրվեց պարտադիր կուտակային կենսաթոշակային համակարգը, որի արդյունքում ձևավորված ակտիվները հանձնվել են միջազգային երկու հեղինակավոր կենսաթոշակային ֆոնդերի կառավարիչների՝ «Ամուռնի-Ակբա Ասետթ Մենեջմենթ» և «Ցե-Կվադրատ Ամպեգա Ասետթ Մենեջմենթ Արմենիա» ընկերություններին¹, որոնք, ըստ էության, մասնավոր ընկերություններ են: Հավաքագրված միջոցների կառավարման իմաստով ստացվում է, որ պետության դերակատարությունը սահմանափակվում է կենսաթոշակային ակտիվների հավաքագրմամբ և դրանք կառավարչին հանձնելով: Ձևավորված համակարգի արդյունավետության վերաբերյալ այսօր դատողություններ անելը դեռ վաղ է, սակայն վստահաբար կարելի է փաստել, որ պետության ստանձնած դերը գրեթե հնարավորություն չի տալու գնահատել այն առավելությունները, որոնք վերագրվում են պետական ապահովագրական ընկերություններին այն պարզ պատճառով, որ պետությունն այս համա-

¹ Ավելի մանրամասն տե՛ս <http://www.epension.am/am/funds>

կարգում ունի չափազանց պասիվ դեր և գործնականում չի մասնակցում ձևավորված ֆոնդերի կառավարմանը:

Պարտադիր ապահովագրական համակարգի գործառման արդյունավետության համատեքստում կարևոր պայմաններ են դրա *թափանցելիությունը և հանրության կողմից վերահսկելիությունը*: Կուտակային կենսաթոշակային համակարգի օրինակով կարող ենք փաստել, որ թեև ստեղծվել են համակարգի վերաբերյալ ծանուցման տարբեր հնարավորություններ և գործիքներ, այդուհանդերձ, հանրությունը բավարար չափով իրազեկված չէ և չի վստահում այդ մոդելին: Գործնականում հանրության անդամների մեծամասնության համար ընկալելի ձևով (առանց նեղ մասնագիտական տնտեսագիտական եզրույթների, պարզ և մատչելի շարադրանքով) տեղեկատվություն չի հրապարակվում նաև համակարգի կառավարիչների ներդրումային գործունեության վերաբերյալ: Այսինքն՝ չնայած մեծ ծավալի և հիմնականում ոչ հանրամատչելի տեղեկատվության առկայությանը, կուտակային կենսաթոշակային համակարգի նկատմամբ հանրային վերահսկողության կառուցակարգեր գրեթե չեն գործում:

Վերոգրյալն, իհարկե, որևէ կերպ միտված չէ կասկածի տակ դնելու պարտադիր ապահովագրության, այդ թվում՝ պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրությամբ զբաղվող ընկերություններում պետության մասնակցությունը կամ նման գործունեության իրականացումը պետական ապահովագրական ընկերությունների կողմից, սակայն չպետք է սահմանափակի այն մասնավոր ապահովագրական ընկերությունների հնարավորությունը, որոնք ունեն պատշաճ որակով համապատասխան ծառայություններ առաջարկելու ներուժ:

Օբյեկտիվ լինելու համար պետք է նշել նաև, որ հանրության ճնշող մեծամասնությունը գրեթե նույն հարցերի շուրջ դժգոհություն է արտահայտում ավտոտրանսպորտի շահագործումից բխող քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության պարտադիր ապահովագրության (ԱՊՊԱ) համակարգի գործառման կապակցությամբ: Հավելենք, որ ապահովագրության այս դասն իրականացվում է մասնավոր ապահովագրական ընկերությունների կողմից:

ՀՀ-ում մասնավոր ապահովագրական ընկերությունների կողմից Էկոլոգիական ապահովագրական ծառայությունների մատուցման հետ կապված հնարավոր մարտահրավերները

Պարտադիր Էկոլոգիական ապահովագրության ծառայությունների մատուցումը մասնավոր ապահովագրական ընկերությունների կողմից՝ որպես հնարավոր տարբերակ, ևս կարող է առաջ բերել որոշակի խնդիրներ, որոնք առավելապես կարող են վերագրվել սեփականության իրավունքի ռեժիմին: Դրանց թվում հատկապես պետք է նշել *ընկերությունների և լիազոր մարմինների միջև փոխհարաբերությունները, ընկերությունների ներդրումային գործունեության ուղղվածությունը, իրականացվող գործունեության թափանցիկությունը, հաշվետվողականությունը և հանրային վերահսկողության խնդիրները, ինչպես նաև տեղեկատվության մատչելիությունը:*

Վերոգրյալ խնդիրներից մի մասի լուծումը մենք տեսնում ենք ընկերությունների գործարար ծրագրին ներկայացվող համապատասխան պայմաններ սահմանելու ճանապարհով: «Ապահովագրության ոլորտում լիցենզավորման, գրանցման, համաձայնության, թույլտվության տրամադրման, մասնագիտական համապատասխանության ստուգման և որակավորման կարգը» կանոնակարգ 3/01-ը հաստատելու մասին» ՀՀ կենտրոնական բանկի խորհրդի որոշման¹ համաձայն՝ ընկերության գործարար ծրագիրն ամբողջական փաստաթուղթ է, որի խնդիրներն են.

1. ծառայել շահագրգիռ անձանց (մասնակիցներ, ներդրողներ, ապահովագրական ընկերության ղեկավարներ և այլ շահագրգիռ անձինք)՝ որպես մի ամփոփ փաստաթուղթ, որով կարող են գնահատվել ապահովագրական ընկերության գործունեության բնույթն ու առանձնահատկությունները,

2. օգնել ապահովագրական ընկերության ղեկավարներին՝ պարզաբանել, հստակեցնել և հետագոտել ապահովագրական ընկերության գործունեության զարգացման հնարավոր հեռանկարները և

¹ Ընդունվել է 30.10.2007, ուժի մեջ է մտել 27.12.2007, ՀՀԳՏ 2007.12.27/33(273) հոդ. 429:

ծառայել ապահովագրական ընկերության ղեկավարներին՝ որպես հիմք, որով կարող են գնահատվել ապահովագրական ընկերության փաստացի գործունեության արդյունքները և արդյունավետությունը,

3. օգնել ապահովագրական ընկերությանը հետևողականորեն իրականացնել նախանշված նպատակները և խնդիրները պլանավորվող ժամանակահատվածում,

4. Կենտրոնական բանկին ներկայացնել ապահովագրական ընկերության կողմից պլանավորված գործունեությունը, որը Կենտրոնական բանկը կարող է օգտագործել ապահովագրական ընկերության ընտրած ռազմավարությունը, ռիսկերի կառավարման մակարդակը գնահատելու համար:

Նշված խնդիրներին համապատասխան ապահովագրական ընկերության գործարար ծրագրի բովանդակությունն ընդգրկում է՝ ապահովագրական ընկերության նկարագիրը, առաքելությունը, նպատակները և խնդիրները, գործունեության սկզբունքները և հիմնական ուղղությունները, ընկերության ուժեղ և թույլ կողմերի վերլուծությունը, արտաքին միջավայրի կանխատեսումը և հնարավորությունների ու սպառանալիքների գնահատումը և ընկերության հեռանկարային զարգացման պլանը:

Գործարար ծրագրի բովանդակությունը վկայում է վերահսկող մարմնի կողմից նոր ստեղծվող ապահովագրական ընկերության, նրա պրոֆեսիոնալիզմի, վերլուծական և կանխատեսման հնարավորությունների նկատմամբ հատուկ պահանջների մասին¹:

Թեև գործարար ծրագրի կառուցվածքը ևս միասնական է բոլոր ընկերությունների համար, սակայն առանձին բաժինների շարադրանքին ներկայացվող պահանջները թույլ են տալիս արտացոլել ապահովագրության յուրաքանչյուր դասի առանձնահատկությունները: Գնահատելով գործարար ծրագրի կառուցվածքը էկոլոգիական ապահովագրության բնութագրիչների համատեքստում՝ հանգում ենք այն եզրակացության, որ փաստաթուղթը պետք է լրացվի համա-

¹ Sté u Журавлев Ю. М., Секерж И. Г. Страхование и перестрахование (теория и практика). М.: «Анкил», 1993, էջեր 27-28:

պատասխան նոր բաժիններով, որտեղ կարտացոլվեն տեղեկություններ շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտում պետական կառավարման լիազորված մարմինների հետ ընկերության համագործակցության բնույթի և ուղղությունների, անհրաժեշտ բնապահպանական միջոցառումների ֆինանսավորման, էկոլոգիական աուդիտի անցկացման և տվյալների գնահատման, տեղեկատվության մատչելիության, ինչպես նաև կադրերի մասնագիտական որակավորման բարձրացման վերաբերյալ:

Կարևոր նշանակություն ունի նաև ընկերության գործարար ծրագրի ժամկետը գործունեության կայունությունը գնահատելու տեսանկյունից: Ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ գործարար ծրագիրը կազմվում է երեք տարի ժամկետով, նշված ժամկետը լրանալուց հետո ներկայացվում է նոր ծրագիր միևնույն ժամկետով: Եթե այս մոտեցումը ընդունելի է ապահովագրության գործող տեսակների և դասերի դեպքում, ապա էկոլոգիական ապահովագրության պարագայում, հաշվի առնելով երկարաժամկետ ռիսկերի կառավարման անհրաժեշտությունը, հիմնավորված ենք համարում գործարար ծրագիրը կազմել տասը տարի ժամկետով՝ սահմանելով նաև յուրաքանչյուր տարի ըստ անհրաժեշտության փոփոխություններ ու լրացումներ կատարելու պայման:

Իհարկե, ընկերությունների գործարար ծրագրին ներկայացվող պահանջները վերանայելուց բացի, ենթադրվում է նաև համակողմանի կազմակերպական, մեթոդաբանական և անհրաժեշտ տեխնիկական հնարավորությունների ստեղծման աշխատանքներ, որոնք կյանքի կկոչեն գործարար ծրագրում ներկայացված մոտեցումները:

Ինչ վերաբերում է ընկերությունների գործունեության թափանցիկությանը, հաշվետվողականությանը և հանրային վերահսկողության կառուցակարգերին, ապա առանձնակի կարևորում ենք էկոլոգիական ապահովագրությամբ զբաղվող ընկերությունների խորհրդի կամ բյուրոյի կազմում շահագրգիռ պետական մարմինների և տնտեսվարողների ներկայացուցիչներից բացի, հեղինակավոր և լայն հանրային վստահություն վայելող հասարակական կազմակերպությունների ներգրավվածությունը:

Քննարկվող ոլորտում տեղեկատվության մատչելիությունը հաճախ առնչվում է ապահովագրական գաղտնիքի պահպանման հետ, որն առանցքային նշանակություն ունի ապահովագրական պայմանագրի կողմերի տնտեսական շահերի պաշտպանության տեսանկյունից: «Ապահովագրության և ապահովագրական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքում *ապահովագրական գաղտնիքը* բնորոշվում է որպես ապահովագրական գործունեության ընթացքում ապահովադրի, ապահովագրված անձի կամ շահառուի վերաբերյալ ապահովագրողին, վերաապահովագրողին, ապահովագրական միջնորդություն իրականացնող անձին հայտնի դարձած ապահովադրի, ապահովագրված անձի կամ շահառուի առևտրային գաղտնիքը կամ այլ տեղեկություն, որն ապահովադիրը կամ ապահովագրված անձը մտադիր են եղել գաղտնի պահել, և Ընկերությունը, վերաապահովագրական ընկերությունը կամ ապահովագրական միջնորդը տեղյակ է կամ պարտավոր էր տեղյակ լինել այդ մտադրության վերաբերյալ: Նշված սահմանումից ուղղակիորեն բխում է, որ ապահովագրական գաղտնիք համարվող տեղեկատվության ցանկը համաձայնեցվում է ապահովադրի հետ կնքված պայմանագրով: Բնականաբար, *ապահովագրական գաղտնիք և առևտրային գաղտնիք* հասկացությունները միմյանց բացառել չեն կարող, և ապահովագրության հարաբերությունների մեջ մտնելուց հետո ապահովագրական ընկերությանը հայտնի դարձած առևտրային գաղտնիքի նկատմամբ կտարածվեն նաև ապահովագրական գաղտնիքի պահպանության վերաբերյալ կանոնները:

Միաժամանակ, հարկ է նշել, որ պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության դեպքում մի շարք տվյալներ ինքնըստինքյան չեն կարող համարվել ապահովագրական գաղտնիք, մասնավորապես՝ ապահովադրի անվանումը, գործունեության տեսակը, ապահովագրական պայմանագրի ժամկետը և այլն¹, այսինքն՝ այն տեղեկատ-

¹ St' u **Искоян А. Б.**, Доступ к экологической информации как основа обеспечения эффективного участия общественности в принятии экологически значимых решений // Евразийская интеграция: правовой и образовательный ас-

վությունը, որի մատչելիության ապահովումը պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության մասին օրենքով սահմանվելու է որպես իմպերատիվ պահանջ:

Մյուս կողմից, սկզբունքային նշանակություն ունի օրենքով սահմանել վերապահում այն մասին, թե էկոլոգիական տեղեկատվության, որ տեսակները չեն կարող դիտարկվել որպես ապահովագրական գաղտնիք: Այդ տեղեկատվության կազմում պետք է ընդգրկվեն ապահովադրի գործունեության այն էկոլոգիական պարամետրերը, որոնց վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիությունն ամրագրված է «Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության, որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիայով¹ (1998 թ., Օրհուս):

Եզրակացություն

Պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրության համակարգը, ներառելով բազմաշերտ և ընդգրկուն հարաբերություններ, գործնականում չի կարող կատարյալ գործառել: Հնարավոր մարտահրավերների շարքում կարելի է նշել ընկերությունների ներդրումային գործունեության անարդյունավետությունը, պահուստների ոչ պատշաճ ձևավորումը, կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացման ոչ բավարար մակարդակը և այլն: Վերոգրյալ վերլուծության արդյունքում մենք հակված չենք այս և հնարավոր այլ խնդիրներն ուղղակիորեն պայմանավորելու ապահովագրական ընկերությունների սեփականության ռեժիմով: Հետևաբար, գտնում ենք, որ ՀՀ-ում պարտադիր էկոլոգիական ապահովագրություն ինստիտուտի իրավական ամրագրման շրջանակներում համապատասխան ծառայություններ մատուցելու սահմանափակում նախատեսելը՝ կապված ընկերու-

пекты: Материалы междунар. науч.-практ. конф. (Новосибирск, 3-5 декабря 2014) и II Школы интерэкоправа (Новосибирск, 4-5 декабря 2014) // Под ред. **В. С. Курчеева, В. А. Прошина, Е. А. Высторобеца и др.** Новосибир. гос. ун-т. – Новосибирск: РИЦ НГУ, 2015, էջ 187:

¹ Ընդունվել է 25.06.1998 թ., ուժի մեջ է մտել 30.10.2001 թ., ՀՀԱԳՆՊՏ 2004.12.20/4(12):

յունների սեփականության ձևի հետ, նպատակահարմար չէ: Միա-
ժամանակ, ընդունելով բացառապես պետական, պետական և մաս-
նավոր կապիտալով, ինչպես նաև միայն մասնավոր ընկերություն-
ների կողմից պարտադիր ապահովագրական ծառայությունների
մատուցման հնարավորությունը՝ կարևորում ենք բոլոր մասնակից-
ների համար հավասար պայմաններով և միևնույն իրավական ռեժի-
մի շրջանակներում գործունեության իրականացման անհրաժեշ-
տությունը:

MANDATORY ENVIRONMENTAL INSURANCE BY PRIVATE INSURANCE COMPANIES: SAFETY UNDER RISK OR EFFECTIVE SOLUTION?

Heghine Haghverdyan

Lecturer of the YSU Chair of Civil Procedure,

Candidate of Legal Sciences

The present article is devoted to scrutinizing several aspects related to providing mandatory environmental insurance services by private insurance companies. Recognizing the importance and value of public interest in the context of mandatory environmental insurance the author analysis the advantages and challenges which might be attributed to the form of ownership of the insurance company, i.e. state owned, private or mixed.

In order to shape the most preferable model for Armenia in the context of implication of mandatory environmental insurance system, the author has examined the domestic experience of both state-owned and private mandatory insurance systems. In addition, national regulatory framework as well as foreign practice are analyzed to form a solid basis for legal argumentation of possible models.

A conclusion is drawn up that the form of property should not be considered as a decisive determinant for effective functioning of mandatory environmental insurance system. Furthermore, while paying much attention to the form of ownership the wide-scale potential of different legal instruments to eliminate possible obstacles and challenges

related to different forms of ownership and to the system as a whole is underestimated. Therefore, it has been highlighted that the key issue should be ensuring equal competitive and other favorable conditions for the insurance companies under any form of ownership.

ОБЯЗАТЕЛЬНОЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СТРАХОВАНИЕ ЧАСТНЫМИ СТРАХОВЫМИ КОМПАНИЯМИ: БЕЗОПАСНОСТЬ ПОД УГРОЗОЙ ИЛИ ЭФФЕКТИВНОЕ РЕШЕНИЕ?

Эгине Ахвердян

*Преподаватель кафедры гражданского процесса ЕГУ,
кандидат юридических наук*

Статья посвящена исследованию некоторых вопросов, относящихся к услугам обязательного экологического страхования частными страховыми компаниями. Признавая особую важность и ценность публичных интересов в сфере обязательного экологического страхования, автор анализирует преимущества и недостатки, связанные с формой собственности страховой компании – государственной, частной или смешанной.

Для того, чтобы сформулировать наиболее предпочтительную модель в контексте внедрения обязательного экологического страхования в Армении, автор проанализировал опыт действующих систем обязательного страхования и под государственной, и под частной собственностью. Кроме того, исследованы законодательство и зарубежная практика с целью всесторонней правовой аргументации возможных моделей.

Делается вывод о том, что форма собственности не должна рассматриваться как решающий детерминант для эффективного функционирования системы обязательного экологического страхования. Более того, уделяя непропорциональное внимание к вопросу о форме собственности, часто недооценивается огромный потенциал разных правовых инструментов, которые могут устранять возможные

препятствия и проблемы, связанные с разными формами собственности страховых компаний. Следовательно, подчеркивается необходимость обеспечения равных условий экономической деятельности для страховых компаний, независимо от формы собственности.

Բանալի բառեր՝ էկոլոգիական ապահովագրություն, մասնավոր ապահովագրական ընկերություն, գործարար ծրագիր, ներդրումային գործունեություն, տեղեկատվական շտեմարան:

Ключевые слова: экологическое страхование, частные страховые компании, бизнес план, инвестиционная деятельность, информационная база.

Keywords: environmental insurance, private insurance company, business plan, investment activities, information database.